

Rahvaraamatukogu seaduse muutmise seaduse eelnõu seletuskiri

20.09.2022

1. Sissejuhatus

1.1. Sisukokkuvõte

Eelnõuga tehakse rahvaraamatukogu seaduses (RaRS) raamatukogu kaasajastamise ja senise olemuse muutmise vajalikud muudatused. Samuti nähakse ette riiklik rahastus ning võimalus anda projektivooru läbiviimise ülesanne Kultuuriministeeriumilt valdkonnas kompetentssele avalik-õiguslikule juriidilisele isikule või mittetulundusühingule.

Eelnõu muudatuste lühikokkuvõte

- Seadusandjalt täidesaatvale võimule antud suunis ja kohustus kaasajastada rahvaraamatukogusid ning laiendada selle senist olemust ja rolli kogukonna kogunemise kohana sellisteks tegevusteks, mis on kohaliku elaniku huvis,
- Suurendada rahvaraamatukogu regionaalpoliitilist tähtsust,
- Luua lugeja ja raamatukogu külastaja jaoks kaasaegsed võimalused raamatuid tellida ja kätte saada talle mugavas kohas ja viisil,
- Soodustada nii raamatukogude vahelist kui ka raamatukogu ja muude asutuste koostööd,
- Seadusandja otsus ja luba kasutada riigieelarvevahendeid eelkirjeldatud eesmärkide saavutamiseks,
- Seadusandjalt kultuuriministrile antud volitus ja juhised rahaliste toetusvoorude läbiviimiseks,
- Seadusandja loodud võimalus anda taotlusvooru läbiviimine halduslepinguga raamatukogu valdkonnas kompetentssele avalik-õiguslikule juriidilisele isikule või mittetulundusühingule.

Kaasaegne ja uuenduslik rahvaraamatukogu tähendab näiteks

- tänapäevase tehnikaga ja sisustusega raamatukogu ruumid nagu näiteks rühma- ning kaugtööruumid, lastealad, töötoad (video- ja helituba), mis võimaldavad kasutada mitmekülgseid uuenduslikke kogukonnale olulisi teenuseid (video salvestamine, kohalik taskuhääling, reklaamplakati ja 3D printimine) ja mida iga üksikisik endale lubada ei saa ega olekski säästlik (nt Viimsi raamatukogu, Narva Keskraamatukogu);
- multifunktsionaalsed ruumid hübriidürituste korraldamise võimekusega, kus liigutatavad riiulid võimaldavad kiiresti muuta lugemisala alaks, mis laiendab ruumi kasutamise võimalusi avalikkusele suunatud tegevuste aga ka mõttevahetuste ja arutelude korraldamiseks (raamatuklubi, keelekohvik, arutelud kohalikele aktuaalsetel teemadel);
- laialdasi iseteenindusvõimalusi, et teenindaja vahenduseta väljaandeid laenutada kas raamatukogus kohapeal laenutusautomaadis või tellida väljaanded raamatukogusüsteemi vahendusel väljaspool raamatukogu ruume asuvasse laenutuskappi ning samuti väljaanded tagastada kasutajale sobival kellaajal raamatute tagastuskasti (nt Viljandi Linnaraamatukogu);
- avatud raamatukoguteenuse rakendamine (pikemalt avatud iseteenindusega raamatukoguruum). Teenus võimaldab ligipääsu raamatukogu ruumidesse ja selles töötamiseks või raamatute laenutamist raamatukogu ruumist raamatukogu töövälisel ajal. Teenus arvestab kasutajate vajadust töötada raamatukogus hommikul enne raamatukogu avamist või peale selle sulgemist. Näiteks Kärkla Linnaraamatukogu on avatud iga päev kell 6.00-22.00, millest igal tööpäeval neli tundi nii hommikul kui õhtul saab lugeja iseteenindusvõimalusena kasutada ruumi ja laenutada väljaandeid. Laupäeval ja pühapäeval ongi nimetatud ajavahemikul ainult iseteenindusvõimalus;

- raamatukogude koostöö ja teenuste sidus arendus tagab lugejale lihtsalt ning mugavalt vajalike väljaannete tellimise lugejale sobivasse raamatukokku, pakiautomaati või kulleriga koju.

Kaasaegne raamatukogu panustab inimeste vaimse ja füüsilise tervise hoidmisse ja heaolusse, on kasutajatele ligipääsetav, nähtav ja asub käiguteel, et pakkuda inimestele mitmekülgset ning paindlikku keskkonda oma tegevuste ja sündmuste korraldamiseks.

1.2. Eelnõu ettevalmistaja

Eelnõu ja seletuskirja on koostanud Kultuuriministeeriumi kultuuriväärtuste osakonna raamatukogunõunik Ülle Talihärm (ulle.taliharm@kul.ee, 628 2244), personali- ja õigussakonna nõunik Helen Kranich (helen.kranich@kul.ee, 628 2231), kultuuriväärtuste osakonna juhataja Mihkel Kaevats (mihkel.kaevats@kul.ee, 628 2259) ja kultuuriväärtuste asekancler Merilin Piipuu (merilin.piipuu@kul.ee, 628 2210).

Eelnõu toimetab keeleliselt Kultuuriministeeriumi personali- ja õigussakonna sekretär-keeletoimetaja Anni Viirmets (anni.viirmets@kul.ee, 628 2220).

1.3. Märkused

Eelnõu ei ole seotud ühegi teise menetluses oleva eelnõuga.

Eelnõu on seotud Vabariigi Valitsuse 2022–2023 tegevusprogrammi punktiga 8.5. „Loomes rahvaraamatukogude innovatsiooni toetamise meetme, arendamiseks raamatukogud kogukonna teenuskeskusteks“.

Eelnõule ei koostatud väljatöötamiskavatsust küsimuse kiireloomulisuse tõttu ning õigustusel, et eelnõuga ei looda negatiivse mõjuga piiranguid. Eelnõu on vajalik, et viia kiiresti ellu koalitsiooni hea soov toetada rahvaraamatukogusid, edendada regionaalpoliitikat ning hoogustada kogukondade koostegutsemise erinevaid võimalusi.

Eelnõuga muudetakse RaRSi avaldamismärkega RT I, 13.03.2019, 127.

Eelnõu seadusena vastuvõtmiseks on vajalik Riigikogu lihthäälteenamus.

2. Seaduse eesmärk

Seaduse eesmärk on kaasaegne lugeja- ja raamatukogukülastaja jaoks kasutajasõbralik ning mugav raamatukogu. Lugeja saab raamatu ja info kätte talle mugaval viisil ja kohas, raamatukogu on nii lugemise kui ka kohaliku kogukonna kooskäämise, kultuurielamise, enesetäiendamise ja erinevate avalike teenuste kasutamise koht. Raamatukogu on ka regionaalpoliitiliselt oluline ja nähtav.

Seadusega ei kohustata kohalikule omavalitsusele kuuluvaid rahvaraamatukogusid kindlal viisil muutuma ega kitsendada võimalusi, mille mõtleb välja kohalik kogukond. Seaduses luuakse seadusandja üldine suunis, mida ta peab raamatukogude uuendamise all silmas ning nähakse ette võimalus luua selle elluviimise rahaline toetusprogramm.

Arvestades, et seadusandja nägemus rahvaraamatukogu olemusest, rollist ja tegevustest on kirjas kehtivas rahvaraamatukogude seaduses, siis saab ainult seadusandja olla see, kes saab muuta rahvaraamatukogu olemust.

Mitte minister, vaid Riigikogu on raamatukogu-poliitiliste valikute tegija ja otsustaja, mistõttu sätestatakse rahvaraamatukogu uuendamise ja kaasajastamise võimalus ja juhis seaduses. Ministri paneb seadusandja kohustuse Riigikogu tahe ellu viia ning korraldada mh toetusprogrammi kaudu rahaliste (tõuke)vahendite jagamist.

Seaduse eesmärk on lisaks luua otstarbekas võimalus juhiks, kui toetusvooru võiks korraldada ja läbi viia Kultuuriministeeriumi asemel selleks kompetente avalik-õiguslik juriidiline isik või mittetulundusühing.

3. Eelnõu sisu ja võrdlev analüüs

3.1. Rahvaraamatukogude tegevuse toetamise regulatsioon kehtivas õiguses

Praegu sätestab RaRS § 10 lg 3, et riigieelarve vahendeid võib kasutada 1) teavikute soetamiseks; 2) riiklike programmide realiseerimiseks; 3) maakonnaraamatukoguks oleva rahvaraamatukogu nelja töötaja töötasudeks ja ülalpidamiseks; 4) üldkasutatava andmesidevõrguga ühenduse loomiseks ja asjakohaste tehniliste vahendite soetamiseks.

Punkt loetelu lõpus näitab, et see on ammendav. Seda loetelu saab täiendada või muuta ainult Riigikogu ise. Punkti 2 alus riiklike programmide realiseerimiseks tähendab seda, et see programm on juba olemas kuskil muus aktis (ja programmi loomiseks on kuskil õigusaktis eraldi seaduslik alus). See punkt 2 ise ei ole volitusnorm kultuuriministrile teatud programm kehtestada. Need neli punkti on Riigikogu määratletud ja piiritletud raamatukogu-poliitilised rahastusjuhised, mille piirides peab iga ametis olev minister püsima. Vabariigi Valitsus ega minister seadust täiendada ise ei saa.

Praegu kehtiva RaRS §i 10 lg 4 sätestab: „Käesoleva paragrahvi lõikes 3 nimetatud **kulude jaotamise korra** kehtestab [valdkonna eest vastutav minister](#) määrusega.“

Selles sättes ei ole kirjas sõna *tingimused*.

Seadusloomes on üldteada, et sõnad *tingimused* ja *kord* pole tavakeele sisuga, vaid neid kasutades ütlebki Riigikogu, mida ta lubab ministril kehtestada ja mida mitte.

Tingimused on nõuded, piirangud ehk sisulised kriteeriumid, millest otsustamisel lähtuda. *Kord* annab menetluse ja korralduse, kuidas otsuseni jõutakse.

Otsuse aluseks, kes kui palju toetust saab ja mida toetatakse, on tingimused, aga menetletakse ja otsustatakse teatud viisil ehk korrast lähtudes.

Seega ei ole praeguse seaduse alusel täidesaatval võimul võimalik luua rahvaraamatukogude kaasajastamise rahalist toetusmeedet, kuna seda tehes ületaks nt minister seaduse piire – see oleks põhiseadusega vastuolus.

[Riigikohus otsustas](#) analoogsel juhul seaduse sõnastuse kohta haridusministri määruses nii: „PGS § 22 annab haridus- ja teadusministrile pädevuse vaid õpilaste gümnaasiumisse vastuvõtmise korra kehtestamiseks. .. Kohtupraktikas (põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi 22. märtsi 2001. a otsus asjas nr [3-4-1-5-01](#), p-d 15 ja 16)¹ on asutud seisukohale, et volitusnormi alusel kehtestatud korraga pole lubatav sätestada täiendavalt tingimusi, kui selline volitus delegatsiooninormist ei tulene. Kolleegiumi hinnangul ei kujuta PGS § 22 endast volitusnormi,

¹ „15. Maareformi seaduse § 23 lg 6 sätestab, et maa erastatakse Vabariigi Valitsuse kehtestatud korras. .. Antud juhul on aga valitsus määrusega kehtestanud täiendava tingimuse, mida seadus ei sätesta. .. 16. Kuna Korra punkti 25 alapunktiga 1 kehtestati maa enampakkumisega erastamisel osalemiseks tingimus, mida seaduses pole sätestatud, siis on Korra see säte vastuolus MRS § 22 lg 4 p-ga 1. Ka on valitsus, kehtestades Korra punkti 25 alapunkti 1, ületanud MRS § 23 lg-s 6 sätestatud delegatsiooninormi. Seepärast on Korra punkti 25 alapunkt 1 vastuolus Põhiseaduse § 87 p-ga 6, mille järgi Vabariigi Valitsus annab määrusi seaduse alusel ja täitmiseks.“

mis võimaldaks haridus- ja teadusministril lisaks seaduses sätestatule kehtestada gümnaasiumisse vastuvõtmiseks PGS §-s 28 sätestatust erinevaid tingimusi.“

3.2. Põhiseadusest tulenevad olulised nõuded

Raamatukogu põhiseaduslik roll

Põhiseaduse preambuli järgi tuleb tagada eesti rahvuse, keele ja kultuuri säilimise läbi aegade. Lisaks sätestab PS II. pt rea inimeste demokraatia ja ühiskonnaelus osalemise põhiõiguseid ja vabadusi.

On väljaspool kahtlust, et kohapealsetel rahvaraamatukogudel on läbi aegade olnud ja on jätkuvalt oluline kultuuri- ja hariduspoliitiline stabiliseeriv, arendav ning kogukondliku kokkusaamise ja kodukandi ajaloo/kultuuri uurimise ja arendamise oluline roll. Juba 1992. aastal selgitati: „Siiski tundub, et meie segipaisatud elus on raamatukogu jäänud turvaliseks ja rahulikuks kohaks. Võrumaa Obinita raamatukogu juhataja sõnul „raamatukogu on maaainimesele pingete maandamise koht.“ ... Seda hinnatavam on nende raamatukogude töö, kes sisustavad laste vaba aega, arendavad nende loovust ja seega harjutavad neid raamatukogus käima. .. Enamik meie rahvaraamatukogusid jätkavad 1988. a alustatud rahvusliku kultuuriloo tutvustamist. Võrumaal setu aladel on raamatukogud kujunenud setu kultuuri keskuseks. .. Aastaid on rahvaraamatukogudes tegeletud kodulootööga: .. Kas raamatukogud suudavad säilitada oma koha uutes oludes?“²

Ka 2022. aastal võib väita, et raamatukogud, aga eriti rahvaraamatukogud, on kasvanud demokraatliku ja sidusa ühiskonna alustaladeks, muutunud kohtumispaigaks ja avatud arutelude ruumiks. Rahvaraamatukogu tagab kõigile inimestele vaba ja piiramatult ligipääsu informatsioonile, teadmistele, inimõtte saavutustele, ideedele ja kultuurile. Raamatukogu ülesandeks on edendada lugemiskultuuri ja mitmekülgset lugemisoskust, digipädevusi ja ühistarbimist, toetada elukestvat õppimist, enesetäiendamist ja ühistegevust ning elanikkonna osalemist kogukonna- ja riigielu küsimustes.

Rahvaraamatukogudel on oluline roll ka kriisiaegadel, pakkudes koha peal hädavajaliku juurdepääsu olulisele informatsioonile.

Rahvaraamatukogu teenused on olnud ja on ka jätkuvalt kõigile lihtsalt kättesaadavad. Ta pakub oma teenuseid kõigile, hoolimata inimese east, emakeelest, etnilisest päritolust, soost, erivajadusest, usulistest tõekspidamistest, rahvusest, ühiskondlikust staatusest või mistahes muust omadusest. Rahvaraamatukogu teenindab igaüht vastavalt tema vajadustele. Rahvaraamatukogud moodustavad sidusa ja tervikliku võrgu, olles sageli inimese lähim tee oma riigini. Rahvaraamatukogu võrgustik on Eesti ühiskonna oluline investering oma inimeste sotsiaalse kapitali kasvatamiseks. Rahvaraamatukogude võrk tõstab Eesti sidusust ja säilenõtkust ning tagab riigiteenuste kättesaadavuse igal ajal.

Rahvaraamatukogu on nii kogukonna kui kogukondade looja ja nende hoidja jätkuvalt ka praegusel ajal. Arendades edasi kasutajakeskseid teenuseid, panustatakse ühtlasi säästvasse ühistarbimisse ja kõigi elanike elukvaliteedi tõusu.

Statistikaameti andmetel oli Eestis 31.12.2021 seisuga 864 raamatukogu, millest 513 rahvaraamatukogu (1992. a oli neid 632), 36 teadus- ja erialaraamatukogu, 315

² H. Piirmets „Maainimene ja raamatukogu, Ajakiri Raamatukogu, 1992, lk 12.

kooliraamatukogu. Raamatukogudest tehti 12 miljonit laenutust, millest 80,8% ehk 9,7 miljonit laenutust tehti rahvaraamatukogudest.

Kuna suur osa raamatukogude külastajatest pole registreeritud kasutajad, siis aina olulisem on pöörata tähelepanu ka raamatukogu külastuste arvule. Raamatukogudesse tehti 2021. aastal 5,3 miljonit külastust, sellest 86,8% ehk 4,6 miljonit rahvaraamatukogudesse ja 5,4 miljonist virtuaalkülastust, millest 68,5% rahvaraamatukogudesse. Raamatukogudel oli kokku 693 500 lugejat, millest rahvaraamatukogude lugejaid 343 500. Raamatukogude nii säilitus- kui teiste kasutuskogude suuruseks on 30,4 miljonit teavikut, millest rahvaraamatukogude kogudes on 10,2 miljonit.

Raamatukogu roll on ajas muutuv. 2022. aastal läbi viidud uuringu „Rahvaraamatukogude rolli analüüs ja ettepanekud valdkondadevahelise koostöö tõhustamiseks“³ nähakse raamatukogudes potentsiaali pakkuda oma põhitegevustele lisaks mitmekesiseid teenuseid elanikeni jõudmisel (tööturuteenused, elukestev õpe, finantskirjaoskuse edendamine, tervisedendus, lõimumine). Tuginedes nii rahvusvahelisele kogemusele kui Eesti kogemusele ja valdkondadevahelise koostöö huvile on tekkinud vajadus tagada koostööks vajalikud eeldused ja ressursid, sealhulgas viia ellu rahvaraamatukogude digitaristu ja iseteenindusseadmete uuendamise meede, otsida nutikaid viise teenuste pakkumiseks, pakkuda raamatukogude töötajatele regulaarseid koolitusi ning motiveerida valdu ja linna raamatukogude arendamisse rohkem panustama.

Ministeeriumi tegutsemise seaduslik alus

Põhiseaduse § 3 olulisuse põhimõttest tulenevalt otsustab kõik riigielu olulised küsimused Riigikogu. Rahvaraamatukogude seaduses on kirjas ja piiritletud Riigikogu poliitiline tahe ja otsus sellest, mis on rahvaraamatukogu olemus, ülesanded, rahastus ning erinevate haldusorganite pädevused ja kohustused. Ainult Riigikogu saab muuta seadust ja kujundada rahvaraamatukogu teistsuguse rolli.

Lisaks on oluline silmas pidada, et maksumaksja raha (riigieelarve vahendite) kasutus on põhiseaduse järku väärtus, mistõttu otsustab riigieelarve kasutuse üle Riigikogu ja määrab ise seadustes, milleks, kellele ja kui palju. Kui Riigikogu loob seaduses valdkonna rahastamise võimaluse, siis ta piiritleb rahastuse saamise erinevate tingimuste ja korraga. Need on aga sisult PS II.pt ehk õiguste ja vabaduste ning XIV.pt kohaliku omavalitsuse tegutsemise piirangud.

Nii põhiõiguste ja -vabaduste piirangud kui ka tingimused kohaliku omavalitsusele on PS §i 3 tähenduses olulised küsimused, mistõttu kehtestab Riigikogu need ise seaduses. Valitsusele või ministrile võib PS §i 3 alusel anda üksnes volituse neid tingimusi täpsustada.⁴

Valitsus ega minister ise seaduse lünka täita ei saa, samuti ei saa ta kehtestada rohkemat kui seaduses kirjas ega laiendada seaduse eesmärke. Täidesaatva võimu tegevuse seadusele vastavus tähendab nõuet, et volitusest ei astutaks üle ega asutaks reguleerima küsimusi, mis pole volitusest hõlmatud.⁵ Vastupidisel juhul looks valitsus ja minister ise Riigikogu asemel õigust, mis on keelatud ja eos põhiseadusega vastuolus.

³ [Rahvaraamatukogude rolli analüüs ja ettepanekud valdkondadevahelise koostöö tõhustamiseks. Mõttekoda Praxis, 2022](#)

⁴ [2002. a Riigikohtu lahend](#): „Seadusandja peab kõik põhiõiguste seisukohalt olulised küsimused otsustama ise ega tohi nende sätestamist delegeerida täitevvõimule. Täitevvõim võib seadusega kehtestatud piiranguid üksnes täpsustada, mitte aga kehtestada täiendavaid piiranguid.“

⁵ [Riigikohtu 13. juuni 2005 otsus](#).

3.3. Eelnõuga kavandatavad muudatused

Eelnõu punktiga 1 täiendatakse RaRSi paragrahvi 10 lõike 1 punkti 3 ja lisatakse rahvaraamatukogu rahastamise võimalikuks allikaks ka erinevad toetused. Nendeks võivad olla muu hulgas ka Euroopa Liidu struktuurifondide vahendid.

Eelnõu punktiga 2 täiendatakse RaRSi paragrahvi 10 lõiget 2 täiendatakse punktiga 4, millega lisatakse kohalikule omavalitsusele võimalus katta ka mistahes muid rahvaraamatukogu tegevuseks vajalikke kulusid, kui vald või linn peab seda otstarbekaks ja vajalikuks.

Täiendus on seotud ka eelnõu peaesmärgi saavutamise, milleks nähakse ette riiklik rahastus teatud uuenduslikeks tegevusteks, mis muudaks kohaliku raamatukogu kogukonna kokkusaamise ja erinevate tegevuste keskuseks või mis loob erinevaid kaasaegseid lahendusi, kuidas raamatulaenus jt raamatukoguteenused oleksid paremini kättesaadavad. Riikliku rahastamise loomulik tingimus on see, kui vald ja linn panustavad omapoolse rahastusega.

Normi sõnastusega määratletakse ühtlasi, et eelnõuga kavandatud kujul on tegemist kohaliku omavalitsuse endale vabatahtlikult võetava ülesandega, kui ta seda soovib.

Eelnõu punktidega 3 ja 4 täiendatakse riiklikult rahastatavate tegevuste loetelu ning lisatakse juurde alus rahastada rahvaraamatukogu kaasaegsete ja uuenduslike lahenduste loomist, milleks on eelkõige elanikkonna aktiivse osaluse toetamine osalemaks kogukonna, kohalikus ja riigielus, ning muuta erinevad avalikud teenused paremini kättesaadavuseks.

Selleks, et seadusandja tahe ja suunis oleks selgem ning kõigile sarnaselt mõistetav, täpsustatakse juba seaduses, et eelkõige finantseeritakse koolitusi, erinevate omavalitsusüksuste või asutuste ühiseid tegevusi, raamatukogu arendus- ja tutvustustegevusi, rahvusvahelistel üritustel Eesti esindamisega kaasnevat sõidukulu, üleriigilisi raamatukogu arendamise teemalisi üritusi, kultuuriväärtusliku hoone raamatukoguna kasutamist, raamatukogu ruumide kohandamist erinevateks kogukonnategevusteks, tehnika soetamist ja paigaldamist, raamatukogu lugejas- ja külastuskonda laiendavaid ning raamatukoguteenust parandavaid tegevusi, teenuste kättesaadavust ja ligipääsetavust parandavaid tegevusi, keskkonnasäästlikkust ja regionaalpoliitikat edendavaid tegevusi.

Sellisel üldisel-konkreetsel kujul on rahastamistingimused aluseks ka konkreetsete taotlusvoorude korraldamisel, mil riikliku raha kasutuse ei otsusta mitte täidesaatva võimu esindajana minister, vaid ta peab lähtuma seaduses määratletud prioriteetidest.

Seaduses kasutatakse sõna „eelkõige“, mis võimaldab rahastust ka sellisele seaduses nimetamata tegevusele, mis samuti muudaks midagi paremaks rahvaraamatukogu, lugeja, raamatukogu külastaja, kohaliku kogukonna või terve riigi jaoks.

Eelnõu punktiga 5 annab seadusandja kultuuriministrile volituse kehtestada riikliku rahastuse rakendamise täpsemad tingimused ja korra. Edaspidi kehtiks volitusnorm järgmises sõnastuses: „(4) Käesoleva paragrahvi lõike 1 punktis 3 sätestatud toetuste ning lõigetes 3 ja 3¹ sätestatud kulude kulude jaotamise täpsemad tingimused, sealhulgas toetuse taotlemise, määramise, kasutamise ja tagasi nõudmise tingimused, korra ja ulatuse kehtestab valdkonna eest vastutav minister määrusega.“

See on eelnõu üks olulisim muudatus, kuna sellega kõrvaldatakse praeguse volitusnormi puudus, mis ei võimalda kultuuriministril kehtestada toetusvooru taotlemise tingimusi.

Praegu kehtiva RaRS §i 10 lg 4 sätestab: „Käesoleva paragrahvi lõikes 3 nimetatud **kulude jaotamise korra** kehtestab [valdkonna eest vastutav minister](#) määrusega.“

Selles sättes ei ole kirjas sõna *tingimused*.

Vrdl [riigieelarve seaduse](#) § 53¹, mille alusel maksti paljusid kultuurivaldkonna covid-19 kriisitoetuseid, kui valdkonnaseadustes polnud vajalikku volitust: „(1) Minister kehtestab määrusega **tingimused ja korra** ministeeriumi valitsemisala vahendite arvelt riigisisese toetusprogrammi elluviimiseks, toetusprogrammist vahendite saamiseks ning saadud vahendite kasutamiseks, **kui nimetatud tingimused ja kord ei tulene muust õigusaktist**.“ Praegu on selliseks muuks õigusaktiks RaRS § 10 lg 4, mis ei luba ministril *tingimusi* kehtestada.

PS § 3 seadusliku aluse nõude järgi võib täidesaatev võim teha ainult nii vähe, kui palju volitusi Riigikogu talle seadusega annab. Kui seaduses volitust ei ole, minister ega ükski ametnik tegutseda ei tohi („mis pole lubatud on keelatud“⁶).

Õigusnormis kirjas olevad sõnad *tingimused* ja *kord* ei ole tavakeele sisuga, vaid neid kasutades määrab Riigikogu kindlaks, mida ta lubab ministril kehtestada ja mida mitte.

Analoogse juhtumi [Riigikohtu otsuses](#) seaduse sõnastuse ja haridusministri määruse kohta selgitas kohus kompromissitult: „PGS § 22 annab haridus- ja teadusministrile pädevuse vaid õpilaste gümnaasiumisse vastuvõtmise korra kehtestamiseks. .. Kohtupraktikas (põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi 22. märtsi 2001. a otsus asjas nr [3-4-1-5-01](#), p-d 15 ja 16)⁷ on asutud seisukohale, et volitusnormi alusel kehtestatud korraga pole lubatav sätestada täiendavalt tingimusi, kui selline volitus delegatsiooninormist ei tulene. Kolleegiumi hinnangul ei kujuta PGS § 22 endast volitusnormi, mis võimaldaks haridus- ja teadusministril lisaks seaduses sätestatud kehtestada gümnaasiumisse vastuvõtmiseks PGS §-s 28 sätestatud erinevaid tingimusi.“. Sarnaselt leidis Riigikohus olukorras, kus Narva Linnavalitsus kehtestas määrusega piiripunkti suunduvate sõiduautode väljasõidu eelregistreerimise **korra** raames tingimuse, et tasuda tuleb 300 krooni. Riigikohus ütles, et see on avalik-õiguslik rahaline kohustus ehk tingimus – [ületati riigipiiri seaduse volitust](#).

Lisaks RaRSile tuleb määruse kehtestamisel arvestada [haldusmenetluse seaduse](#) § 90 (Volitusnorm) lõikega 1: „Määruse võib anda ainult seaduses sisalduva volitusnormi olemasolul ja kooskõlas volitusnormi piiride, mõtte ja eesmärgiga.“ Samuti [normitehnika eeskirja](#) § 11 (Volitusnorm) lõikega 3: „Volitusnormis esitatakse määrusandliku volituse selge sisu ja ulatus, milles tuleb seaduse sätteid täpsustada või nende rakendamiseks vajalik kord kehtestada.“

Praegu kehtivas RaRSis pole juttu raamatukogu kiirendist ega raamatukogu senise olemuse muutumisest, samuti pole kirjas ministri õigust ega võimalust seaduse tingimusi täpsustada, vaid on üksnes võimalus luua olemasolevas seaduses nimetatud nelja juhu

⁶ T. Annus. Riigiõigus. Tallinn: Juura 2006, lk 78.

⁷ „15. Maareformi seaduse § 23 lg 6 sätestab, et maa erastatakse Vabariigi Valitsuse kehtestatud korras. .. Antud juhul on aga valitsus määrusega kehtestanud täiendava tingimuse, mida seadus ei sätesta. .. 16. Kuna Korra punkti 25 alapunktiga 1 kehtestati maa enampakkumisega erastamisel osalemiseks tingimus, mida seaduses pole sätestatud, siis on Korra see säte vastuolus MRS § 22 lg 4 p-ga 1. Ka on valitsus, kehtestades Korra punkti 25 alapunkti 1, ületanud MRS § 23 lg-s 6 sätestatud delegatsiooninormi. Seepärast on Korra punkti 25 alapunkt 1 vastuolus Põhiseaduse § 87 p-ga 6, mille järgi Vabariigi Valitsus annab määrusi seaduse alusel ja täitmiseks.“

rahastamise kord. Eelnõuga annab Riigikogu ministrile vajaliku volituse ja samas määrab ise kindlaks eesmärgi, tingimused jm olulise. Siis peab sellest lähtuma ka iga tulevane minister.

Praegu ütleb RaRS § 10 lg 3, et riigieelarve vahendeid võib kasutada 1) teavikute soetamiseks; 2) riiklike programmide realiseerimiseks; 3) maakonnaraamatukoguks oleva rahvaraamatukogu nelja töötaja töötasudeks ja ülalpidamiseks; 4) üldkasutatava andmesidevõrguga ühenduse loomiseks ja asjakohaste tehniliste vahendite soetamiseks. Punkt loetelu lõpus näitab, et see on ammendav. Minister seadust täiendada ei saa. Punkti 2 riiklike programmide realiseerimiseks tähendab seda, et see programm on juba olemas kuskil muus aktis (ja programmi loomiseks on eraldi õiguslik alus). See punkt 2 ise ei anna kultuuriministrile õigust programmi kehtestada. Need neli punkti ongi Riigikogu määratletud ja piiritletud raamatukogu-poliitilised rahastusjuhised, mille piirides peab iga ametis olev minister püsima. Ministri omavoli ärahoidmine on samuti Riigikogu kohustus.⁸ Selleks ongi seaduste volitused.

Kirjeldatud käsitus on oluline, et seadust täidetaks seadusandja loodud eesmärgil ja kujul. Seda on vaja nt taotlejale, et tal oleks teadmine ja etteaimatavus, millistel tingimustel ta toetust saab või ei saa. Samuti õiguskindluseks ja stabiilsuseks. Minister viib ellu Riigikogu tahet, mitte ei asenda ega täienda seda (valija annab oma hääle, usalduse ja volituse Riigikogule, mitte ministrile). Lisaks on oluline silmas pidada, et maksumaksja raha kasutust peetakse põhiseaduse järku väärtuseks (põhiseaduses on üldse kolme liiki ja tähtsusega õiguseid, vabadusi ja väärtuseid – maksumaksja raha üle otsustamine on kõrgeimal tasemel), mistõttu otsustab riigieelarve kasutuse Riigikogu ja määrab seadustes, milleks, kellele ja kui palju.

Riigikogu annab tavaliselt volituse valitsusele ja ministritele toetusvoorude sisu täpsustada. See on otstarbekas ja nii on ka eelnõus.

Tingimused ja kord sõnade erinev sisu

Tingimused on nõuded, piirangud ehk sisulised kriteeriumid, millest otsustamisel lähtuda. *Kord* annab menetluse ja korralduse, kuidas otsuseni jõutakse.

Otsuse aluseks, kes kui palju toetust saab ja mida toetatakse, on tingimused, aga menetletakse ja otsustatakse teatud viisil ehk korrast lähtudes.

Näide

Tingimused	Kord
(2) Programmist „Raamatukogude kiirendi“ toetatakse: 1) rahvaraamatukogutöötajate koolitusi, koolitusprojekte ja erialaseid õppereise, kus osalevad rohkem kui ühe rahvaraamatukogu töötajad; .. (3) Programmist „Raamatukogude kiirendi“ ei toetata: 1) kitsale sihtrühmale suunatud ühe kohaliku omavalitsuse raamatukogu või avalik-õigusliku asutuse ürituste korraldamist; .. (4) Programmist „Raamatukogude kiirendi“ saavad taotleda toetust: 1) kohalik omavalitsus koos rahvaraamatukoguga .. § 7. Nõuded taotlejale ...	(1) Programmi „Raamatukogude kiirendi“ taotlusi (edaspidi <i>taotlus</i>) võetakse vastu ajavahemikel 1. veebruarist – 25.veebruarini ja 2. maist – 20. maini. (2) Taotlus esitatakse Kultuuriministeeriumile toetuste taotlemise e-keskkonna kaudu käesoleva määruse lisas 3 toodud vormil esindusõigusliku isiku või selleks volitatud isiku poolt elektrooniliselt projektitoetuse vormil. .. § 15. Taotluse menetlemine (1) Taotluse menetlemise tähtaeg on kuni 50 tööpäeva alates taotlusvoorust sulgemisest. .. (1) Toetus maksatakse toetuse saajale välja ettemaksena 14 tööpäeva jooksul pärast taotluse rahuldamise otsuse tegemist.

⁸ Riigikogu peab kehtestama normid, mis piisava tõenäosusega ja piisaval määral tagaks põhiõiguste teostumise ning kaitse([RKPKo 19.12.2019, 5-19-38/15](#), p 99; [RKÜKo 22.03.2011, 3-3-1-85-09](#), p 75; [RKPKo 20.03.2014, 3-4-1-42-13](#), p 43).

Tingimused on sisuliselt PS II.pt ehk õiguste ja vabaduste ning XIV.pt KOVi tegutsemise piirangud. Need on PS §i 3 tähenduses olulised küsimused, mistõttu kehtestab Riigikogu need ise seaduses. Valitsusele või ministrile võib PS §i 3 alusel anda üksnes volituse neid tingimusi täpsustada.⁹ Minister ise seaduse lünka täita ei saa, samuti ei saa ta kehtestada rohkemat kui seaduses kirjas. Seadusele vastavus tähendab nõuet, et volitusest ei astutaks üle ega asutaks reguleerima küsimusi, mis pole volitusest hõlmatud.¹⁰ Vastupidisel juhul looks valitsus ja minister ise Riigikogu asemel õigust, mis on keelatud.

Kui seaduse volitusnormis ei ole sõna *tingimused*, siis esimesena peab seda mõistma nii, et tegu on niivõrd olulise küsimusega, mille täpsustamist pole Riigikogu teadlikult valitsusele või ministrile andnud.

Korra puhul samasugust rangust ei ole, vaid üldpõhimõttena peaks asja lahendamise protsess olema niivõrd paindlik, nagu on konkreetsel juhul vajalik. Seetõttu on tavapärane, et Riigikogu lubab ministril kujundada valdkonna ja taotlusvooru-spetsiifilise menetluse ja korralduse. Samas võib ta ka juba seaduses endas sobiva menetluse kirja panna (nt võib keelata ainult elektroonilise taotlussüsteemi, kui on teada, et paljud vanad inimesed jääksid arvutioskamatuse tõttu eemale; võib kehtestada tähtaegu; kättetoimetamist jm).

Eelnõu lahendust ja eelkirjeldatud arusaama kinnitab see, milline on **määruse olemus Eesti õiguses**. Teoorias on olemas kolme liiki määruseid: intra legem – seadust täpsustavad, praeter legem – seadust täiendavad ja muutvad, ning contra legem – seadusega vastuolus olevad.

Eestis on lubatud ainult esimesed, intra legem ehk seadust täpsustavad määrused. Seadusele vastavus tähendab seejuures nõuet, et volitusest ei astutaks üle ega asutaks reguleerima küsimusi, mis pole volitusest hõlmatud.

Seeõttu saab määrus olla ainult seaduse rakendusakt, mitte selle asendusakt. Viimast põhiseadus ei luba.

Eelnõu punktiga 6 luuakse võimalus kaasata rahastamisaotluste hindamise juurde valdkonna ekspertidest koosneva laiapõhjalise ja erapooletu nõuandva komisjoni. Komisjoni tööks vajaliku korraldab ja tagab minister. Selleks kehtestab ta määrusega komisjoni liikmete arvu, töökorralduse, komisjoni ja komisjoni liikmete arvamuse ning põhjenduste protokollimise korra, komisjoni liikmete töö tasustamise tingimused, korra ja määrad, ning muu komisjoni tööks vajaliku. Komisjoni konkreetsed nimed määratakse ministri käskkirja ehk üksikaktiga.

Eelnõu punktiga 7 luuakse seadusesse § 10¹ kujul võimalus otstarbekuse kaalutlusel volitada toetusprogrammi ellu viima Kultuuriministeeriumi asemel raamatukogu valdkonnas tegutseva toetusprogrammi läbi viimise oskuste ja kogemustega avalik-õigusliku juriidilise isiku, sealhulgas kohaliku omavalitsuse üksuse või mittetulundusühingu.

Nimetatud avalik-õiguslik juriidilise isikuna tuleb eelnõu koostamise ajal kõne alla nii AÕJI Rahvusraamatukogu kui ka kohaliku omavalitsuse üksus (sj võib ta määrata, milline struktuuriüksus ülesannet täidab, on siis selleks hallatavast asutusest raamatukogu või nt linna- või vallavalitsuse kultuuriteemaga tegelev osakond või amet). Mittetulundusühinguna tegutseb raamatukogu valdkonnas aktiivselt Eesti Raamatukoguhoidjate Ühing. Kui neil nimetatutel on

⁹ [2002. a Riigikohtu lahend](#): „Seadusandja peab kõik põhiõiguste seisukohalt olulised küsimused otsustama ise ega tohi nende sätestamist delegeerida täitevvõimule. Täitevvõim võib seadusega kehtestatud piiranguid üksnes täpsustada, mitte aga kehtestada täiendavaid piiranguid.“

¹⁰ [Riigikohtu 13. juuni 2005 otsus](#).

huvi ja soov halduslepingu ülesande täitjaks konkureerida, siis lõpuks valitakse haldusorgan, kes kõige paremini vastab ülesande täitmise eeldustele.

Halduslepingu sõlmimine ehk Kultuuriministeeriumilt ülesande üleandmine on põhjendatud siis, kui on täidetud halduskoostöö seaduse §-s 5 sätestatud tingimused - esiteks siis, kui haldusülesande täitmine nimetatud isiku poolt on majanduslikult põhjendatud, arvestades muu hulgas ülesande täitmiseks volitamiseks, võimalikuks rahastamiseks ning haldusjärelvalveks tehtavaid kulusi. Teiseks siis, kui on täis kindlus, et haldusülesande täitmiseks volitamine ei halvenda selle täitmise kvaliteeti. Kolmandaks, kui haldusülesande täitmiseks volitamine ei kahjusta avalikke huve ega nende isikute õigusi, kelle suhtes haldusülesannet täidetakse.

Eelnõu koostades on läbi mõeldud ka sama paragrahvi lõikes 2 sätestatud analüüsi punktid: täitmiseks volitamise tingimuste majanduslikud arvestused ja riigile või kohalikule omavalitsusele kaasnevate kulusi suurus, haldusülesande täitmise järjepidevuse ja kvaliteedi tagamise abinõud ning haldusülesande täitmiseks volitamisest tingitud õiguslik ja faktiline mõju isikutele, kelle suhtes täitmiseks volitatavat haldusülesannet täidetakse.

Esialgse analüüsi kohaselt peab Kultuuriministeerium (edaspidi KuM) majanduslikult põhjendatuks anda avaliku halduse ülesanne ehk raamatukogude kiirendi taotlusvooru menetlemine iseseisvaks täitmiseks ja halduslepinguga määratud ulatuses valdkonnas kompetentsele avalik-õiguslikule juriidilisele isikule või mittetulundusühingule.

Haldusülesanne hõlmab taotlusvooru raamatukogude kiirendi rakendamist (väljakuulutamine, nõustamine, infopäeva korraldamine, komisjoni töö ja taotluste hindamise korraldamine, toetuse väljamaksmine ja aruannete kontroll).

Halduslepingu sõlmimisel tagab KuM haldusülesannet täitva töötaja töötasu ja ülalpidamiskulu ning taotluste hindamiskomisjoni liikmete hindamiskoosolekul osalemise tasu ja sõidukulud.

Halduslepingu sõlmimiseks läbi viidav riigihange eeldab KuM ametnikelt ühekordset lisatööd riigihanke läbiviimisel, millega KuM ametnikud puutuvad kokku ametiülesannete täitmisel nagu näiteks uuringute ja analüüside tellimisel. Riigihange tehakse ametiülesannete raames.

Taotlusvooru mahu tulevikus suurenemisel ja sisu muutumisel tuleks ka KuM-il täiendavalt innovatsioonialase nõustamispädevusega töötaja värvata. KuM-is täiskohaga täiendava töötaja tööle võtmisel oleks nt teenusdisaini pädevusega teenistuja brutopalk 2 000 eurot, mis teeb tööandja aastaseks palgafondi kuluks 32 000 eurot ja ülalpidamiskulu 1200 eurot ning ühekordse tehnika soetamise ja töökoha sisseseadmise kulu u 1200 eurot (arvuti, telefon).

Haldusülesande täitmine eeldab töötaja värbamise protsessiga seotud kulusid. Kuna KuM-is on teenistuja, kelle ametiülesannete raames teostatakse töötaja värbamist, ei tooks ülesande rakendamine kaasa lisakulusid. Haldusülesande üle andmisel valdkonnas kompetentsele avalik-õiguslikule juriidilisele isikule või mittetulundusühingule eeldatakse, et võimalikul haldusülesande täitjal on vastav pädevus ja võimekus juba olemas ning töötaja värbamine tehtaks samuti juba olemasolevate töötajate ametiülesannete raames.

KuMi senise praktika kohaselt makstakse hindamiskomisjoni liikmetele tasu 75 eurot (bruto) ühel hindamiskoosolekul osalemise eest. Kui komisjon hindab koosolekul 50 või rohkem taotlust, makstakse komisjoni liikmele 150 eurot (bruto). Kui samade taotluste hindamiseks toimub mitu koosolekut, siis makstakse tasu vaid ühe koosoleku eest. KuM maksab tasu ainult

nendele hindamiskomisjoni liikmetele, kes ei ole ministeeriumide ega nende valitsemisala asutuste teenistujad ega riigi osalusega juriidilise isiku juhtorgani liikmed ega töötajad. Toetuse määrase eelnõus on hindamiskomisjoni 9-liikmeline, kellest 5-le ei laieneks komisjoni töös osalemise eest tasu maksmine. Taotlusvooru hindamiskomisjoni koosolekul kulu on 300-600 eurot ja kahe vooru koosoleku kulu 600-1200 eurot.

Vajadusel võib hindamiskomisjoni kaasata eksperte ja nendele makstakse tasu 50 eurot (bruto) ühel hindamiskoosolekul osalemise eest. Seega võib koosoleku kuludele lisanduda 100 eurot. Hindamiskomisjoni liikmetele hüvitatakse ka koosolekul osalemise sõidukulud vastavalt esitatud avaldusele ja sellele lisatud kuludokumentidele. Isikliku sõiduauto kasutamise korral hüvitatakse sõidukulud läbisõidu ja kütusetšeki alusel. Sõidukulud hüvitatakse arvestusega kuni 8 liitrit 100 km läbisõidu kohta, kuid mitte rohkem kui esitatud kütusetšeki summa. Kuna komisjoni kuuluvate asutuste ja organisatsioonide esindajad võivad asuda nii Tallinnas kui mujal Eestis, siis e-koosoleku puhul sõidukulusid ei kaasne, kuid mõne kaugemal elava komisjoni liikme osas võivad kaasneda sõidukulud kokku u 200 eurot. Seega kahe taotlusvooru hindamiskomisjoni tegevusega seotud kulu nii KuM-ile kui haldusülesande elluvijale oleks samas suurusjärgus ehk maksimaalselt 1500 eurot.

Haldusülesande täitja saab arendustoetuse taotluste menetlemiseks kasutada KuM-i toetuste menetlemise infosüsteemi¹¹. Kui KuM on volitanud avalik-õigusliku asutuse või mittetulundusühingu haldusülesannet täitma, puudub toetuste menetlemise infosüsteemiga liitumise tasu. Haldusülesande täitmine eeldab selle täitjalt mõningast kohanemist, kuid KuM saab seejuures nõustamisega tuge ja tasuta koolitust pakkuda.

Haldusülesande täitjalt eeldatakse taotlusvooru läbiviimisel KuM-iga sarnase praktika rakendamist. Arvutuste kohaselt jääksid KuM-i ja halduslepingu alusel taotlusvooru raamatukogude kiirendi läbiviimisega seotud haldusülesande täitja kulud samasse suurusjärku ehk maksimaalselt 35 000 eurot.

Halduslepingu sõlmimisel tagab KuM haldusülesande täitjale haldusülesande täitmisega seotud töötaja ja tema ülalpidamise, taotlusvooru läbiviimisega seotud komisjoni kulud.

Haldusjärelevalvet halduslepingu täitmise üle teeks KuM. KuM-is täidab raamatukogude valdkonna järelevalve ülesandeid kultuuriväärtuste osakonna digitaalse kultuuripärandi nõunik. Tema ülesanne on teostada haldusjärelevalvet rahvaraamatukogu seaduse¹² § 11 lõige 2 alusel rahvaraamatukogu võrgu ja maakonnaraamatukogude ülesannete täitmise üle ja säilituseksemplari seaduse¹³ § 22 lõige 2 alusel viimati nimetatud seaduse täitmise üle Eesti Rahvusraamatukogu poolt. Kuna järelevalvet teostatakse ametiülesannete raames, ei too see kaasa täiendavaid kulusid.

Seoses kõnealuse haldusülesande üleandmisega väheneb töökoormus KuM-is. Seega KuM-is raamatukogunduse valdkonnaga tegelevate teenistujate jaoks on tegemist vajaliku muudatusega, mis võimaldab keskenduda ministeeriumis ennekõike raamatukogunduse valdkonna strateegilisele planeerimisele ning kõnealuse valdkonna arendamisele ja probleemide lahendamise suunamisele.

¹¹ [Toetuste Menetlemise Infosüsteem](#)

¹² [Rahvaraamatukogu seadus](#)

¹³ [Säilituseksemplari seadus](#)

Haldusülesande täitmiseks volitamine ei halvenda selle täitmise kvaliteeti, sest ülesande läbiviimiseks saab valdkonnas kompetentne avalik-õiguslik juriidilisele isik või mittetulundusühing korraldada konkursi, et värvata parim valdkonna arenguid suunav ja valdkonna poolt hinnatud nõustaja. Kui KuM ise täidaks seda ülesannet siis oleks tööil vaid 1 inimene, kes peaks täitma kõiki ülesandega seotud tegevusi. Valdkonnas kompetentne ülesande täitja saab ajakriitiliste tegevuste osas täita ülesannet kaasavalt, komplekselt ja oluliselt parema kvaliteediga.

Kvaliteedi tagamine toimub valdkonnas kompetentse avalik-õiguslik juriidilise isiku või mittetulundusühingu juures tegutsevalt või tegutsevatelyt nõukodadelt sisendi kogumise kaudu. Kaasavate nõukodade kaudu saab ja omab volitatud haldusülesande täitja parimat ülevaadet valdkonna arengutrendidest, käimasolevatest arendustest, uutest teenusmodelitest ja parimatest praktikatest.

Haldusülesande täitmiseks volitamine ei kahjusta avalikke huve ega nende isikute õigusi, kelle suhtes haldusülesannet täidetakse. Seda eriti arvestades asjaolu, et raamatukogude kiirendi määrusega kehtestab kultuuriminister jätkuvalt antava toetuse jaotamise tingimused ja korra aga ka komisjoni.

Lõikes 2 sätestatakse minimaalselt nõutavad halduslepingu sisu tingimused. Lisaks halduskoostöö seaduse §-s 10 sätestatule on nendeks toetusprogrammi elluviimise ülesanded ja prioriteedid, riigieelarvelise toetuse suurus, selle kasutamise sihtotstarve, sealhulgas toetusest kaetavate tööjõu- jm administreerimiskulude osakaal, nõuded ülesannet täitvale töötajale, toetuse kasutamise aruande esitamise kord ja muu oluline, ning halduslepingu lõpetamise alused.

Seadus kohustab eraldi tähelepanu pöörama ülesannet täitvale töötajale, kellel peavad olema sama head või veel paremad teadmised ja oskused kui on Kultuuriministeeriumis sama ülesannet täitval ametnikul. See võib olla üks määravatest garantiidest, kuidas saavutada ülesande täitmise kõrge kvaliteet. Lisaks taotluste läbivaatamisele on oluline pidev selgitamine ja vahetu suhtlus taotlejate jt-ga.

Lõike 3 järgi tuleb läbi mõelda, kuidas kaasata hindamise protsessi nõuandev komisjon.

Selleks, et säilitada ministeeriumi osalus ja pidev järelevalve, lisatakse seadusesse kohustus kooskõlastada enne toetusprogrammi vahendite jaotamise otsuse tegemist selle eelnõu Kultuuriministeeriumiga. Oluline on teada, et riigivastutuse seaduse § 12 lg 2 alusel vastutab riik Kultuuriministeeriumi näol selle kahju eest, mis tekib halduslepingu alusel tegutseva haldusorgani tegevuse või tegevusetuse tõttu. Kooskõlastus on menetlustoiming, mis jätab lõpliku otsustusõiguse halduslepingu alusel tegutsevale haldusorganile.

Arvestades kirjeldatud riigivastutuse seaduse lahendust ning soovides, et toetusotsus oleks õiguspärane, näeb seadus ette võimaluse, kus kultuuriminister võib erandlikult ühepoolselt muuta toetusprogrammi otsust, kui see on ilmselgelt vastuolus seaduse, määruse ja halduslepingu sätetega, eirab põhjendamatult kooskõlastuse ettepanekuid, või erineb olulisel määral hindamiskomisjoni soovitudest. Kirjeldatud sekkumisõigus ei ole sobiv ega lubatav avalik-õiguslik juriidilise isiku põhiülesannete täitmisel. Kuna aga praeguses olukorras ei ole sellise ülesandega tegu, vaid ta täidab ministeeriumi ülesannet selle asemel, ei ole avalik-õiguslik juriidilise isiku autonoomiat riivatud.

Seaduses nähakse ülesande täitmise stabiilsuse eesmärgil, et halduslepingu lõpetamise soovist tuleb ette teatada vähemalt kuus kuud (lõige 6). Seadusega välditakse olukord, kus halduslepingu ootamatu lõpetamise tõttu võib kahjustuda toetusvooru läbiviimine. Kui haldusleping lõpetatakse, siis täidab ülesannet Kultuuriministeerium.

Praktikas ei saa välistada olukorda, kus taotlusvoorus soovib osaleda ka see isik ise, kellele on antud taotlusvooru läbiviimise haldusülesanne. Sellisel juhul tagab erapooletu ja objektiivse otsustamise lahendus, kus taotlust hindab kultuuriminister, kuulates ära nõuandva komisjoni ettepaneku (lõige 9).

4. Eelnõu terminoloogia

Eelnõus ei kasutata uusi mõisteid.

5. Eelnõu vastavus Euroopa Liidu õigusele

Eelnõuga ei reguleerita Euroopa Liidu õigust puudutavaid küsimusi.

6. Seaduse mõjud

Muudatused

Eelnõuga planeeritakse teha järgmised muudatused:

- Seadusandjalt täidesaatvale võimule antud suunis ja kohustus kaasajastada rahvaraamatukogusid ning laiendada selle senist olemust ja rolli kogukonna kogunemise kohana sellisteks tegevusteks, mis on kohaliku elaniku huvis,
- Suurendada rahvaraamatukogu regionaalpoliitilist tähtsust,
- Luua lugeja ja raamatukogu külastaja jaoks kaasaegsed võimalused raamatuid tellida ja kätte saada neile mugavas kohas ja viisil,
- Soodustada nii raamatukogude vahelist kui raamatukogu ja muude asutuste koostööd,
- Seadusandja otsus ja luba kasutada riigieelarvevahendeid eelkirjeldatud eesmärkide saavutamiseks,
- Seadusandjalt kultuuriministrile antud volitus ja juhised rahaliste toetusvoorude läbiviimiseks,
- Seadusandja loodud võimalus anda taotlusvooru läbiviimine halduslepingu raamatukogu valdkonnas kompetentsele avalik-õiguslikule juriidilisele isikule või mittetulundusühingule.

Sihtrühmad

Muudatused mõjutavad järgmiseid sihtrühmi: rahvaraamatukogude külastajaid, kohalikku kogukonda, kohalikke omavalitsusi rahvaraamatukogude pidajatena ja rahvaraamatukogusid ning taotlusvooru läbiviijat, samuti ühiskonda tervikuna.

Eesti elanike üldarv 2022. a 1. jaanuari seisuga oli 1 331 796.¹⁴ Kuna rahvaraamatukogude korraldus mõjutab otseselt rahvaraamatukogu teenuse kättesaadavust ja kvaliteeti, puudutab enamik eelnõus kirjeldatud muudatustest vähemal või rohkemal määral raamatukogude külastajaid, keda koroona-aasta tõttu 2020. aastal oli 362 800¹⁵. 2018. aastal AS-i EMOR koostatud muuseumide ja raamatukogude külastajate ja mittekülastajate uuringu tulemuste kohaselt plaanis 22% eestimaalastest raamatukogukülastuste arvu suurendada ja vaid 32% ei

¹⁴ [Statistikaamet. Rahvaarv.](#)

¹⁵ [Statistikaamet. Vähemalt 15-aastased raamatukogu külastanud.](#)

plaaninud järgmise aasta jooksul üldse raamatukokku minna.¹⁶ Statistikaameti uuringu andmetel oli 2020. aastal raamatukogu külastanud isikute osatähtsus vähemalt 15-aastaste hulgas 32,2%¹⁷, kellest sagedasti ehk 7-12 korda külastas raamatukogu 8%.¹⁸ Kuigi rahvaraamatukogude teenuseid võiks põhimõtteliselt kasutada pea kogu Eesti elanikkond, võib seniste külastuste põhjal järeldada, et raamatukoguvõrgu korraldus läheb eriliselt korda keskmise suurusega osale kogu kõnealusest sihtrühmast. Nimetatud uuringud ei käsitle alla 15-aastaste raamatukogukülastusi, kelleks on peamiselt õppivad lapsed ja noored või rääkima ja lugema õppivad lapsed. 1. jaanuari 2022. a seisuga oli Eestis rahvastiku hulgas 232 152¹⁹ 0-15-aastast, kes on seoses õppimisega seotud tegevustele raamatukogude külastajana suur huvirühm. Seega tegemist on kokkuvõttes suure sihtrühmaga.

2022. aasta 1. septembri seisuga oli Eestis 2012 riigi- ja kohaliku omavalitsuse asutust ning 23 878 mittetulundusühingut.²⁰ Kavandatavad muudatused mõjutavad Eesti 79-t kohaliku omavalitsuse üksust, mis jagunevad 15 linnaks ja 64 vallaks ning nende hallatavaid asutusi ehk üldkasutatavaid rahvaraamatukogusid, mida on 2021. aasta statistika kohaselt 509²¹. Haldusreformi mõjul on levimas lähenemine, kus valda või linna jäetakse juriidiliselt alles üks rahvaraamatukogu ja teised raamatukogud loetakse selle struktuuriüksusteks. Praeguseks on üle Eesti moodustatud 50²² kohaliku omavalitsuse keskraamatukogu. Tegemist on keskmise sihtrühmaga.

2022. aasta 1. septembri seisuga oli Eestis 2012 riigi- ja kohaliku omavalitsuse asutust ning 23 878 mittetulundusühingut.²³ Taotlusvoorude läbiviimiseks luuakse võimalus anda taotlusvoorude läbiviimine halduslepinguga raamatukogu valdkonnas kompetentsse avalik-õiguslikule juriidilisele isikule või mittetulundusühingule, on muudatusest mõjutatud vaid üks avalik-õiguslik juriidiline isik või üks valdkonna mittetulundusühing. Tegemist on väikese sihtrühmaga.

Kultuuriministeeriumile lisandub halduslepingu sõlmimiseks riigihanke läbiviimine, raamatukogude kiirendi määruse ja seletuskirja koostamine ning täiendava haldusjärelvalve läbiviimine. Täiendavaid tööülesandeid täidavad ministeeriumi 88-st töötajast vähese koormusega u 6 ametnikku, mistõttu tegemist on väikese sihtrühmaga.

Mõjud

Kavandatavad muudatused ei mõjuta negatiivselt keskkonda ega riigi julgeolekut ja välissuhteid.

Eelnõul on positiivne sotsiaalne, sealhulgas demograafiline mõju, kuna soodustab kohalike elanike kooskäimise võimalusi ning erinevate avalike teenuste paremat kättesaadavust.

Eraldiseisvat mõju majandusele eelnõuga ei taotleta, kuid positiivne mõju võib kaasneda, kui kohalik kogukond ja raamatukogu mõtleavad välja selleteemalisi projekte, koolitusi ja üritusi.

Mida rohkem teenuseid on koha peal kättesaadavad, seda vähem tekib vajadus liikuda, mistõttu võib eelnõul olla positiivne säästlik mõju elu- ja looduskeskkonnale. Samuti on sellel positiivne mõju regionaalarengule.

¹⁶ [AS EMOR. Muuseumide ja raamatukogude külastajate ja mittekülastajate uuring. Tallinn, 2018.](#)

¹⁷ [Raamatukogud ja raamatud. Statistikaamet, 2020.](#)

¹⁸ [Kultuuris osalemise uuring. Statistikaamet, 2020](#)

¹⁹ [Statistika andmebaas](#)

²⁰ [Registrite ja Infosüsteemide Keskus. Juriidilised isikud tegevusala järgi seisuga 1. september 2022.](#)

²¹ [Statistikaamet. Rahvaraamatukogud.](#)

²² Eesti Rahvusraamatukogu raamatukogude statistika.

²³ [Registrite ja Infosüsteemide Keskus. Juriidilised isikud tegevusala järgi seisuga 1. september 2022.](#)

I muudatus. Seadusandjalt täidesaatvale võimule antud suunis ja kohustus kaasajastada rahvaraamatukogusid ning laiendada selle senist olemust ja rolli kogukonna kogunemise kohana sellisteks tegevusteks, mis on kohaliku elaniku huvis.

Sihtrühm 1: rahvaraamatukogude külastajad

Mõju: Kavandatavad muudatused mõjutavad positiivselt rahvaraamatukogude külastajatele, sest mitmekülgsed ruumid ja teenused toetavad kogukonnaliikmete tööelu, igapäevast suhtlust riigiga, huvitegevust, õpinguid, kogukonna sidusust ja uute kogukonnaliikmete kogukonda sisseelamist. Eelnõuga soovitakse avardada ja kaasajastada lugeja jaoks mugavaid laenutusvõimalusi.

Sihtrühm 2: kohalikud elanikud ja kogukond

Mõju: positiivne, sest raamatukogu ruumid on aktiivse kooskäimise koht mitte üksnes lugemise ja laenutuse eesmärgil. Iga kogukond kujundab ja kohandab sellised võimalused, ruumid ning soetab seda, mida on just temal vaja.

Sihtrühm 3: Kohalik omavalitsus rahvaraamatukogu pidajana ja rahvaraamatukogud

Mõju: Kavandatav muudatus loob eeldused ja mõjutab positiivselt kohaliku omavalitsuse ning selle hallatavate rahvaraamatukogude teenuste mitmekülgsele ning kättesaadavusele. Kui kohalik omavalitsus soovib kaasajastada hallatavaid raamatukogusid, laiendada selle senist olemust ja rolli kogukonna kogunemise kohana, siis kiirendi võimaldab taotleda projektile toetust, mis riigi toetusel võimestab muudatuste ulatust. Muudatustel on positiivne mõju raamatukogu teenuste kvaliteedile ning rahvaraamatukogude arengule tervikuna.

Kavandatavatel muudatustel on positiivne mõju loomemajanduse alavaldkondadele, mille teenuseid kohalikud omavalitsused ja raamatukogud saavad ümberkorralduste kavandamisel kasutada. Nt arhitektid, sisearhitektid, teenusedisainerid. Eelnõu edendab eeldatavasti ka innovatsiooni ehk uute teenuste väljatöötamist.

Kaudne mõju on raamatukogule kui atraktiivsele tööandjale.

Sihtrühm 4: taotlusvooru läbiviija

Mõju: Kavandatavad muudatused mõjutab töökorralduslikult taotlusvooru läbiviija töökoormust, kelle tööülesannete hulka lisandub taotlusvooru rakendamine (väljakuulutamine, nõustamine, infopäeva korraldamine, taotluste hindamise korraldamine, toetuse väljamaksmine ja aruannete kontroll). Haldusülesande täitmiseks nähakse ette lisavahendid, et luua taotlusvooru läbiviija ametikoht.

II muudatus. Suurendada rahvaraamatukogu regionaalpoliitilist tähtsust.

Sihtrühm 1: rahvaraamatukogude külastajad

Mõju: Kavandataval muudatusel on eeldatav positiivne mõju raamatukogude ruumi ja teenuste kvaliteedile ning kättesaadavusele, mis mõjutab kõiki praeguseid külastajaid. Inspireeriv ruum ja lihtsad ning mugavad teenused loovad eeldused ka raamatukogu külastajate arvu suurenemisele.

Sihtrühm 2: Kohalik omavalitsus rahvaraamatukogu pidajana ja rahvaraamatukogud

Mõju: Kavandatav muudatus mõjutab positiivselt regionaalarengut, sest rahvaraamatukogude innovaatiline avalik ruum, töökeskkond ja mitmekülgset ning kvaliteetset teenust pakkuvad rahvaraamatukogud muudavad piirkonna meeldivaks elukeskkonnaks ja atraktiivsemaks paigaks nii elamiseks, töötamiseks kui puhkamiseks. Rahvaraamatukogusid asub üle Eesti

kõigis kohalikes omavalitsustes, mistõttu nende teenustesse panustamine toetab ka piirkondade tasakaalustatumat arengut.

Sihtrühm 3: taotlusvooru läbiviija

Mõju: Rahvusraamatukogud ja kohalikud omavalitsused asuvad üle Eesti, mistõttu tekib taotlusvooru läbiviijal terviklikum ja detailsem ülevaade kohalike omavalitsuste raamatukogude arengutrendidest ja -vajadustest. Võimaldab vältida juba teostatud või dubleerivaid arendusi.

III muudatus. Luua lugeja ja raamatukogu külastaja jaoks kaasaegsed võimalused raamatuid tellida ja kätte saada neile mugavas kohas ja viisil.

Sihtrühm 1: rahvaraamatukogude külastajad

Mõju: Kavandatav muudatus loob eelduse pakkuda kasutajatele laialdasi iseteenindusvõimalusi, et teenindaja vahenduseta väljaandeid laenutada kas raamatukogus kohapeal laenutusautomaadis või tellida väljaanded raamatukogusüsteemi vahendusel väljaspool raamatukogu ruume asuvasse laenutuskappi ning samuti väljaanded tagastada kasutajale sobival kellaajal raamatute tagastuskasti.

Sihtrühm 2: Kohalik omavalitsus rahvaraamatukogu pidajana ja rahvaraamatukogud

Mõju: Kavandatav muudatus loob eeldused raamatukogudes tehnoloogia ja tehnika soetamiseks ning paigaldamiseks, mis parandavad väljaannete laenutamist laenutusautomaatidest või tellitu kättesaamist endale sobival ajal raamatukappidest või väljaannete tagastamist tagastuskastidesse.

Sihtrühm 3: taotlusvooru läbiviija

Mõju: Kavandatav muudatusega lisandub taotlusvooru läbiviijale kohustus nõustada kohalikke omavalitsusi ja raamatukogusid parimate praktikate rakendamisel.

IV muudatus. Soodustada nii raamatukogude vahelist kui raamatukogu ja muude asutuste koostööd.

Sihtrühm 1: rahvaraamatukogude külastajad

Mõju: Kavandatav muudatusega luuakse eeldus, et rahvaraamatukogu teenus ületab kohaliku omavalituse piire ja on tihedalt seotud erinevate haldusalade asutuste tegevuste ja teenustega. Raamatukogu külastaja jaoks luuakse olukord, kus raamatukoguteenus mitmekülgne tervikteenus, mis ei lõppe kohaliku omavalitsuse võimalustega (nt inforessursi jagamine, ühine infosüsteem väljaannete tellimiseks ja laenutamiseks). Raamatukogus puuduv, kuid mujal riigis seisev väljaanne jõuab igast Eesti osast lugejani.

Sihtrühm 2: Kohalik omavalitsus rahvaraamatukogu pidajana ja rahvaraamatukogud

Mõju: Muudatus eeldab kohalike omavalitsuse raamatukogude ja erinevate valdkondade asutuste koostööd, et sidusalt luua või arendada innovaatilisi teenuseid kasutajale. Strateegiliste sihtide saavutamiseks ja arenguvajadustele vastamiseks on vajalik sihipärane ja koordineeritud valdkondadevaheline koostöö. Koostöös ministeeriumite, muuseumide, noorsookeskuste, hooldekodude, haridusasutustega, tervishoiuasutustega, töötukassaga, kultuurimajadega aga ka seltside ja ühingutega võimaldab ellu viia ühistegevuses sidusaid kogukonnateenuseid, mis toetavad kogukannaliikmete heaolu ja vajadusi.

Sihtrühm 3: taotlusvooru läbiviija

Mõju: Kavandatava muudatusega lisandub taotlusvooru läbiviijale kohustus nõustada kohalikke omavalitsusi ja raamatukogusid parimate praktikate rakendamisel.

V muudatus. Seadusandja otsus ja luba kasutada riigieelarvevahendeid eelkirjeldatud eesmärkide saavutamiseks.

Sihtrühm 1: rahvaraamatukogude külastajad

Mõju: Luuakse eeldused raamatukoguteenuste arenguks, mis suurendab kasutaja rahulolu avalike teenustega ja suurendab nende regulaarset kasutust.

Sihtrühm 2: Kohalik omavalitsus rahvaraamatukogu pidajana ja rahvaraamatukogud

Mõju: Kasvab kohalike omavalitsuste ja nende raamatukogude huvi ning soov arendada raamatukogu ruume ja teenuseid, kasutusele võtta uut tehnoloogiat ja tehnikat, mis parimal viisil toetavad kohaliku omavalitsuse ja riigi teenuste kättesaadavust ning on vajalikud ja olulised kohalikule elanikule kas tööks, õppimiseks või igapäevaselt hakkamasaamiseks. Muudatusel on positiivne mõju kohaliku kinnisvara kasutusväärtusele, muudab piirkonna atraktiivsemaks ja mõjutab elanike motivatsiooni piirkonda jäämisel.

Toetusprogrammist riikliku toetuse saamiseks nähakse ette omaosaluse nõue. Selle üle peab otsustama volikogu.

Sihtrühm 3: taotlusvooru läbiviija

Mõju: Kaasneb töökorralduslik mõju haldusülesande teostajale. Samas avaldab positiivset mõju valdkonna arengule, sest arenguvajadusega või selle muutumisega seotud teadmised koonduvad valdkonnas haldusülesande teostaja juurde, mis võimaldab jagada parimaid praktikaid ka põhiülesannete täitmisel.

Sihtrühm 4: Riigikogu

Mõju: oluline, et oleks selgus, et rahvaraamatukogude-poliitika peakujundaja on Riigikogu, mitte täidesaatev võim

Sihtrühm 5: Kultuuriministeerium

Mõju: oluline, sest ministeeriumil on võimalus soodustada rahvaraamatukogude kiirendiga raamatukogude kaasajastumist sellisel kujul, mis sobib kohalikule kogukonnale.

VI muudatus. Seadusandjalt kultuuriministrile antud volitus ja juhis rahaliste toetusvoorude läbiviimiseks.

Sihtrühm 1: rahvaraamatukogude külastajad

Mõju: Otsene mõju puudub.

Sihtrühm 2: Kohalik omavalitsus rahvaraamatukogu pidajana ja rahvaraamatukogud

Mõju: Taotlejale täpsustub toetuse taotlemise ja menetlemise korraldus.

Sihtrühm 3: taotlusvooru läbiviija

Mõju: Kaasneb töökorralduslik mõju haldusülesande teostajale.

Sihtrühm 4: Riigikogu

Mõju: oluline, kuna seadusandja (mitte täidesaatev võim) on see, kes kujundab, määratleb ja piiritleb 1) raamatukogu senise rolli muutuse, ning 2) riigieelarve vahendite eesmärgipärase ja otstarbeka kasutuse.

Sihtrühm 5: Kultuuriministeerium

Mõju: oluline, kuna ministril on olemas seadusandja seatud eesmärk ja juhised rahvaraamatukogude kiirendi taotlusvooru tingimuste täpsustamiseks ja läbiviimiseks.

VII muudatus. Seadusandja loodud võimalus anda taotlusvooru läbiviimine halduslepingu raamatukogu valdkonnas kompetentsele avalik-õiguslikule juriidilisele isikule või mittetulundusühingule.

Sihtrühm 1: rahvaraamatukogude külastajad

Mõju: Mõju puudub.

Sihtrühm 2: Kohalik omavalitsus rahvaraamatukogu pidajana ja rahvaraamatukogud

Mõju: Taotlejale avaldub positiivne mõju kuna taotlusvooru läbiviiv nõustaja kaasatakse igapäevaselt valdkonna kompetentse avalik-õiguslik juriidilise isiku või mittetulundusühingu tegevustesse (koosolekud, spetsialistid), mis võimaldab olla kursis arenguvajadustega ja parimate praktikatega, et tagada nõustamise kvaliteet.

Sihtrühm 3: taotlusvooru läbiviija

Mõju: Kultuuriministri määrusega kehtestatakse toetuse eesmärk, toetatavad tegevused, nõuded taotlejale ja taotlusele, toetuse määr ja osakaalud, nii toetuse saaja kui andja kohustused ja õigused, hindamise kriteeriumid ja komisjoni koosseis jm oluline, mis toetab haldusülesande teostamit. Kaasneb töökorralduslik mõju haldusülesande teostajale.

Sihtrühm 4: Kultuuriministeerium

Mõju: oluline, kuna minister annab küll oma seadusjärgse ülesande teisele isikule, kuid säilitab järelevalve ning sekkumiskohustuse juhuks, kui on näha, et halduslepingu alusel ülesande täitja tegevus on ilmselgelt seaduse ja määrusega vastuolus. Samuti jääb ministeeriumi kanda halduslepingu alusel isikutele tekitatud kahju hüvitamine.

Sihtrühm 5: raamatukogu kiirendist toetuse taotleja

Mõju: olematu, kuna halduslepingu alusel ülesande täitmisel selle kvaliteet ei halvene.

Mõju olulisus

Muudatustega kaasneb positiivne mõju raamatukogude kasutajatele, kohalikule omavalitsustele kui rahvaraamatukogude pidajatele ja rahvaraamatukogudele aga ka raamatukogude valdkonnas haldusülesande täitjale, sest luuakse eeldus rahvaraamatukogude arenguhüppeks, et muuta tänapäevasemaks ja kasutaja ootustele vastavaks avalikkusele suunatud ruum, tegevused ja teenused. Kasvab arengute juhtimise ja selleks vajalike tegevuste läbiviimise kompetents valdkonnas. Kohalikud omavalitsused on motiveeritumad raamatukogude valdkonna arengusse investeerimisel, sest seda peab oluliseks ka riik oma toetusega.

Haldusülesande andmisel valdkonnas kompetentsele avalik-õiguslikule juriidilisele isikule või mittetulundusühingule on positiivne mõju, sest teenuse osutamine valdkonnas toetab taotlusvooru nõustaja pädevust ja arengut ning suurendab seeläbi haldusülesande täitmise kvaliteeti.

Eelnõuga ei kaasne ebasoovitavaid mõjusid.

Mõju halduskoormusele

Vähesel määral suureneb kohalike omavalitsuste koormus, sest enne taotluse esitamist on vajalik, et vald või linn oleks ette näinud kaasrahastusvõimaluse.

7. Seaduse rakendamisega seotud riigi ja kohaliku omavalitsuse tegevused, eeldatavad kulud ja tulud

Eelnõu alusel toetuse andmist rahastatakse riigieelarvest ja eelarve kinnitatakse Kultuuriministeeriumi valitsemisala eelarve käskkirjaga. Kavandata 2023. aasta taotlusvooru eelarve on 500 000 eurot.

Taotlusvooru läbiviimisega kaasneb taotlusvooru läbiviijale kulu, mis on kokku 35 000 eurot. Sellest tööandja palgafondi kulu aastas on 32 000 eurot (nõustaja brutopalk 2 000 eurot) ja töökoha halduskulu 1200 eurot aastas. Hindamiskomisjoni 2 taotlusvooru tegevuse kulu on u 1500 eurot. Infoürituse kulu ei kaasne kui see viiakse läbi veebis või kasutatakse oma ruume.

KuM-ile halduslepingu sõlmimiseks riigihanke menetluse läbiviimisega, halduslepingu sõlmimisega ega täiendava haldusjärelevalvega täiendavat kulu ei kaasne.

Kohalikele omavalitsustele ja nende raamatukogudele kaasneb toetuse taotlemisel omaosaluse kulu.

8. Rakendusaktid

Eelnõu seadusena vastuvõtmisel võtab kultuuriminister vastu raamatukogude kiirendi määruse. Rakendusakti esialgne kavand on lisatud eelnõule juurde.

9. Seaduse jõustumine

Seadus jõustub üldises korras.

10. Eelnõu kooskõlastamine, huvirühmade kaasamine ja avalik konsultatsioon

Eelnõu esitatakse kooskõlastamiseks eelnõude infosüsteemi (EIS) kaudu ministeeriumitele. Eelnõu saadetakse arvamuse saamiseks Eesti Linnade ja Valdade Liidule, omavalitsusliitudele, 79-le kohalikule omavalitsusele, MTÜ-le Eesti Raamatukoguhoidjate Ühing, Rahvaraamatukogude Nõukogule, Eesti Rahvusraamatukogule, maakonnaraamatukogudele, suuremate linnade rahvaraamatukogudele, Riigikontrollile, Õiguskantsleri Kantsleile.

Algatab Vabariigi Valitsus ... 2022. a

Vabariigi Valitsuse nimel

(allkirjastatud digitaalselt)

Heili Tõnisson

Valitsuse nõunik